

ادله تحریم:

(۱) روایت عبد الرحمن بن سیابه:

« مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ أَبَانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَيَّابَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنَّ الْمَصَاحِفَ لَنْ تُشْتَرَى - فَإِذَا اشْتَرَيْتَ فَقُلْ إِنَّمَا اشْتَرَيْتُ مِنْكَ الْوَرَقَ - وَ مَا فِيهِ مِنَ الْأَدِيمِ - وَ حَلِيَّتَهُ وَ مَا فِيهِ مِنْ عَمَلٍ يَدِكَ بِكَذَا وَ كَذَا.»^۱

[ادیم: چرم دباغی شده]

ما می گوئیم:

۱. این روایت را صاحب وسایل - به نقل از کافی - از عبدالرحمن بن سیابه نقل کرده است. در حالی که در کافی روایت از عبدالرحمن بن سلیمان نقل شده است. ضمن اینکه همین روایت با اندکی تغییر در تهذیب^۲ «عن فضالة عن ابان عن عبدالرحمن بن سلیمان» نقل شده است. البته نقل تهذیب مضمومه است.
۲. مرحوم میرزا حسن کاشف الغطا درباره این روایت و روایات مشابه می نویسد:

«و ظاهرها تعلق المنع بنفس الكتابة جوهریة كانت او عرضیة، كلمات او حروف او شدات او مدات، مجتمعات او متفرقات، مستقلات او منضّمات الى جلد او ورق او غیرهما. و يلحق به لفظ الجلالة منفرداً او منضماً الى الاسماء العَلَمیة»^۳

۳. مرحوم شیخ در این روایت می نویسد:

«و ظاهر قوله (عليه السلام): «إِنَّ الْمَصَاحِفَ لَنْ تُشْتَرَى» أَنَّهَا لَا تَدْخُلُ فِي مَلِكٍ أَحَدٍ عَلَى وَجْهِ الْعُوضِيَّةِ عَمَّا بَدَلَهُ مِنَ الثَّمَنِ، وَ أَنَّهَا أَجَلٌ مِنْ ذَلِكَ، وَ يَشِيرُ إِلَيْهِ تَعْبِيرُ الْإِمَامِ فِي بَعْضِ الْأَخْبَارِ بِ«كِتَابِ اللَّهِ» وَ «كَلَامِ اللَّهِ»، الدالّ على التعظيم»^۴

۴. ماحصل فرمایش شیخ آن است که از این روایت حکم وضعی (فساد) بیع مصحف استفاده می شود. در حالیکه می توان روایت را حمل بر حکم تکلیفی هم کرد.

۵. ذیل روایت، صریح است در این که نهی از بیع مصحف، نهی از بیع و شراء مضمون است، چراکه تعبیر «ما فیهِ من عمل یدک بکذا و کذا» شامل نوشته ها و خطوط هم می شود.

۱. وسائل الشیعة، ج ۱۷، ص ۱۵۸، ح ۱.

۲. ج ۶، ص ۳۶۵؛ وسائل الشیعة، ج ۱۷، ص ۱۵۹.

۳. انوار الفقاهة للزنجانی، ج ۵، ص ۱۲۹.

۴. کتاب المکاسب، ج ۲، ص ۱۵۷.

۶. حال اگر گفتیم روایت ناظر به «بیع مضمون» است، روشن است که بیع مضمون می تواند حرام باشد، به این معنی که نباید کسی در قبال تعلیم و ترویج قرآن مالی را اخذ کند و هم می تواند باطل باشد، به این معنی که اگر کسی در قبال انتقال مضمون قرآن (که خریدار به آن واقف است و مشتری خبر ندارد) وجهی را دریافت کند، آن وجه را مالک نمی شود

۷. توجه شود که ممکن است -چنانکه در کلمات اهل سنت خواندیم و ممکن است بتوان از برخی از سخنان بزرگان شیعه^۱ هم استفاده کرد- گفته شود که «علت تحریم بیع مذکور، آن است که معمولاً در بیع، به واسطه چانه زدن ها، مبیع بی ارزش معرفی می شود و اسلام خواسته است که مصحف دچار این وضعیت نشود و لذا ائمه بیع را روی چرم و جلد جایز برشمرده اند چراکه تخفیف چرم و کاغذ، باعث تخفیف قرآن نمی شود»

۸. در این صورت می توان گفت: آنچه هویت قرآن به آن است، همان معنا و مضمون است و حتی خط و شکل حروف هم ربطی به قرآن واقعی ندارد و لذا بیع و شراء آنها هم بی مشکل است.
(۲) روایت اول سماعه:

« وَ عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ بَيْعِ الْمَصَاحِفِ وَ شِرَائِهَا - فَقَالَ لَا تَشْتَرِ كِتَابَ اللَّهِ - وَ لَكِنْ اشْتَرِ الْحَدِيدَ وَ الْوَرَقَ وَ الدَّقْتَيْنِ - وَ قُلْ اشْتَرِي مِنْكَ هَذَا بِكَذَا وَ كَذَا.»^۲

ما می گوئیم:

۱. ظهور روایت در حکم تکلیفی بسیار روشن است
۲. گفته شده است که دفعه به جلدهای غیر پوستی و جلد به جنس های پوستی گفته می شود^۳ ولی در کتاب های لغت چنین مطلبی ذکر نشده است، هر چند ده خدا دفعه را «مقوای خوشنویسان» معرفی می کند.
(۳) روایت دوم سماعه:

« وَ رَوَاهُ الشَّيْخُ بِإِسْنَادِهِ عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى «۷» قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ بَيْعِ الْمَصَاحِفِ وَ شِرَائِهَا - فَقَالَ لَا تَشْتَرِ كَلَامَ اللَّهِ - وَ لَكِنْ اشْتَرِ الْحَدِيدَ وَ الْجُلُودَ وَ الدَّقْتَر - وَ قُلْ اشْتَرِي هَذَا مِنْكَ بِكَذَا وَ كَذَا.»^۴

ما می گوئیم:

۱. ن ک: انوار الفقاهة، ج ۵، ص ۱۲۸

۲. وسائل الشیعة، ج ۱۷، ص ۱۵۸، ح ۲.

۳. مرحوم پایانی؛ در محضر شیخ

۴. وسائل الشیعة، ج ۱۷، ص ۱۵۸، ح ۳.

این روایت در وسائل الشیعة به نقل از تهذیب به صورت مضمرة از عثمان بن عیسی نقل شده است ولی در کافی از عثمان بن عیسی از سماعه از ابی عبدالله منقول است^۱

(۴) روایت روح بن عبدالرحیم:

« وَ عَنْهُمْ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ غَالِبِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ رَوْحِ بْنِ عَبْدِ الرَّحِيمِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ شِرَاءِ الْمَصَاحِفِ وَ بَيْعِهَا - فَقَالَ إِنَّمَا كَانَ يُوضَعُ الْوَرَقُ عِنْدَ الْمُنْبَرِ - وَ كَانَ مَا بَيْنَ الْمُنْبَرِ وَ الْحَائِطِ - قَدْرَ مَا تَمَرُّ الشَّاةُ أَوْ رَجُلٌ مُنْحَرِفٌ - قَالَ فَكَانَ الرَّجُلُ يَأْتِي فَيَكْتُبُ مِنْ ذَلِكَ - ثُمَّ إِنَّهُمْ اشْتَرَوْا بَعْدَ قُلْتُ فَمَا تَرَى فِي ذَلِكَ - فَقَالَ لِي أَشْتَرِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُبِيعَهُ - قُلْتُ فَمَا تَرَى أَنْ أُعْطِيَ عَلَيَّ كِتَابَتِهِ أَجْرًا - قَالَ لَا بَأْسَ وَ لَكِنْ هَكَذَا كَانُوا يَصْنَعُونَ. »^۲

(۵) روایت ابی بصیر:

« وَ عَنْهُ عَنِ النَّضْرِ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع عَنْ بَيْعِ الْمَصَاحِفِ وَ شِرَائِهَا - فَقَالَ إِنَّمَا كَانَ يُوضَعُ عِنْدَ الْقَامَةِ وَ الْمُنْبَرِ - قَالَ كَانَ بَيْنَ الْحَائِطِ وَ الْمُنْبَرِ - قَيْدُ [ای: قدر] مَمَرٍ شَاةٍ وَ رَجُلٍ وَ هُوَ مُنْحَرِفٌ - فَكَانَ الرَّجُلُ يَأْتِي فَيَكْتُبُ الْبَقْرَةَ - وَ يَجِيءُ آخِرُ فَيَكْتُبُ السُّورَةَ كَذَلِكَ كَانُوا - ثُمَّ إِنَّهُمْ اشْتَرَوْا بَعْدَ ذَلِكَ فَقُلْتُ فَمَا تَرَى فِي ذَلِكَ - فَقَالَ أَشْتَرِيهِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُبِيعَهُ. »^۳

ما می گوئیم:

۱. مرحوم شیخ درباره این روایت می نویسد که:

« فَإِنَّهَا تَدَلُّ عَلَى جَوَازِ الشِّرَاءِ مِنْ جِهَةِ حِكَايَتِهِ عَنِ الْمُسْلِمِينَ بِقَوْلِهِ: «ثُمَّ إِنَّهُمْ اشْتَرَوْا بَعْدَ ذَلِكَ» وَ قَوْلِهِ: «أَشْتَرِيهِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُبِيعَهُ»، وَ نَفَى الْبَأْسَ عَنِ الْاِسْتِجَارِ لِكِتَابَتِهِ، كَمَا فِي أَخْبَارِ آخِرِ غَيْرِهَا، فَيَجُوزُ تَمَلُّكُ الْكِتَابَةِ بِالْأُجْرَةِ، فَيَجُوزُ وَقُوعُ جِزَاءٍ مِنَ الثَّمَنِ بِإِزَائِهَا عِنْدَ بَيْعِ الْمَجْمُوعِ الْمَرْكَبِ مِنْهَا وَ مِنَ الْقِرطَاسِ، وَ غَيْرِهِمَا. »^۴

۲. مرحوم شیخ سپس می نویسد:

« لَكِنَّ الْإِنْصَافَ: أَنْ لَا دَلَالَةَ فِيهَا عَلَى جَوَازِ اشْتِرَاءِ خَطِّ الْمَصْحَفِ، وَ إِنَّمَا تَدَلُّ عَلَى أَنْ تَحْصِيلُ الْمَصْحَفِ فِي الصَّدْرِ الْأَوَّلِ كَانَ بِمُبَاشَرَةِ كِتَابَتِهِ، ثُمَّ قَصُرَتْ الِهْمَمُ فَلَمْ يَبَاشِرُوهَا بِأَنْفُسِهِمْ، وَ

۱. ن. ک: کافی، ج ۵، ص ۱۲۱

۲. وسائل الشیعة، ج ۱۷، ص ۱۵۸، ح ۴.

۳. همان، ص ۱۶۰، ح ۸.

۴. کتاب المکاسب، ج ۲، ص ۱۵۸

حصّلوا المصاحف بأموالهم شراءً و استتجاراً، و لا دلالة فيها على كيفية الشراء، و أنّ الشراء و

المعاوضة لا بدّ أن لا يقع إلّا على ما عدا الخط، من القرطاس و غيره»^۱

۳. اطلاق روایت، جواز بیع و شراء را به نحو مطلق تجویز کرده است و ظهور «بیع مصحف» هم در «بیع جلد و...» نمی باشد.

و لذا جمع شیخ که روایت را مقید کرده است به صورتی که به کیفیت خاص (شراء جلد و ...) باشد، تنها یکی از راه های جمع است و تنها بعد از تعارض بدوی قابل بررسی است.

۴. صاحب جواهر درباره دو روایت قبل می نویسد:

«وهما مع دلالتهما على ما قلناه من الجواز، دالان أيضا على استعماله في ذلك الزمان وإن

كان حادثا. ومنه يعلم ما فيما سمعته من النهاية من منع الصحابة»^۲

۱. همان

۲. جواهر الكلام، ج ۲۲، ص ۱۲۷